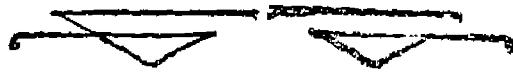
ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము.

అనుబంధగ్రంథమాల. 43.

శ్రీరామచంద్ర.

నీతిముక్తావళి.

(ప్రథమ భాగము.)

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతమునుండియు
భర్తృహరినీతిశతకమునుండియు
ఏర్చికూర్పఁబడినది.

నాల్గవకూర్పు

కాకినాడ.

సుజనరంజనీ ముద్రాశాలలో
ముద్రింపఁబడినది.

1923

దీనివెల 0—6—0

విషయసూచిక.

మాతృభక్తి.

ఆ. బాలుఁడైనఁ గొడుకు ♦ ప్రౌఢుఁడైనను వృద్ధుఁ
డైన నొక్క విధము ♦ యర్మిలియును
నరయుభరము దల్లి ♦ కాపదార్థంబు జ
గంబు కలిమి కెల్లఁ ♦ గారణంబు.

ఆ. క్షుద్రజంతువులకు ♦ గురులకు నెమ్మెయిఁ
దలఁప నొక్కరూప ♦ తల్లివలయు
నూఱడిల్లఁ గలదె ♦ యొందుసోటుల సువ
స్తువు నివాసమైన ♦ చోటుఁగాక.

క. అప్పుడ యసమర్థుండగు
నప్పుడ దుఃఖియగు శూన్య ♦ మైతోఁచు జగం
బప్పుడ మాతృవియోగం
బెప్పుడు వాటిల్లె నపుడ ♦ యెంతయుఁ దూలున్.

క. కలవాఁడు లేనివాఁడు స
బలుఁ డబలుఁడు మూఢబుద్ధి ♦ ప్రౌఢుండనఁగా
వలదెవ్వరికైన జనని
కలిమియ యత్యంతసౌఖ్య ♦ కరమైయుండున్.

పి తృ భ క్తి.

క. జనకుఁడు, దపమును ధర్మం
బును విద్యయుఁ బరమదైవ ♦ మునుగావున నా
తనికిఁ బ్రియంబగు పని సే
సిన దేవతలెల్లఁ బ్రీతిఁ ♦ జెందుట గల్గున్.

గు రు భ క్తి.

క. గురుభక్తి కళారత్నా
కరతరణము శిష్యజీవి ♦ కావరణంబున్
గురుభక్తిగలుగువారల
కరుదే సకలార్థసిద్ధి ♦ యగుటధరిత్రిన్.

గు రు జ న భ క్తి.

సీ. విను తల్లియును దండ్రి ♦ యును గురుండును సేవ
నీయులు సద్భక్తి ♦ నిత్యనిరతి
వారలఁ గొలుచుచు ♦ వారెద్ది సెప్పిన
నదియాచరించుట ♦ యధికధర్మ
మాగమత్రయమును ♦ నగ్నిత్రయంబు లో
కత్రయంబును దేవ ♦ తాత్రయంబు
ననువస్తువులువార ♦ లందును జనని గౌ
రవమున నెక్కుడు ♦ రాజవర్య !

తే. యీజగంబున దివమునం • బూజవడయు
మాతృభక్తుండు • పితృభక్తమానసుండు
నట్ల యవ్యయానంద సం • ప్రాపణంబు
గురుపదాబ్జసమారాధ • కుండుఁగాంచు.

రా జ భ క్తి.

సీ. దర్శనీయంబైన • దైవంబు భూపాలుఁ
డిహాము వెలిఁగించు • నినుఁడు విభుఁడు
చనవునఁబోషించు • జనకుండు నృపమౌళి
తమిమీరనలరించు • తల్లి ప్రభువు
గుణదోషములఁదెల్పు • గురుఁడు మహీంద్రుండు
హితముఁదెల్పెడి పురో • హితుఁడురాజు
మేలొనఁగూర్చు స • న్మిత్రుఁ డుర్వీశుండు
తలఁపులనీడేర్చు • దాతనృపతి

తే. మహితమహిమాయుతుండు ప్రే • మప్రపూర్ణుఁ
డనుపమజ్ఞానసంపన్నుఁ • డాత్త సుస్వ
భావకలితుండునగు నర • పాలుఁడెగద
యవనిజనులకు నన్నియు • నైనవాఁడు!

క. క్రోఁతియె యయ్యెమారుతి య
కుంఠితవిక్రముఁడై యపారవి

ఖ్యాతపయోనిధిం గడవఁ

గగ్గెను, సూతుఁడెయయ్యెఁగర్ణుఁడా

నీ ఖ్యతచరిత్రుఁడై నృపతి

సేవితుఁడయ్యె; దలంచిచూడఁగా

నాతతరాజభక్తులకు

నందఁగరాని యభీష్టముండునే ?

సీ. శ్రీమద్వసుంధరా ♦ స్థితజనోన్నతిఁగూర్చు

ప్రథితప్రభాశక్తి ♦ రాజభక్తి

ధర్మార్థకామము ♦ క్తాచయంబు లొసంగు

రమణీయతరశక్తి ♦ రాజభక్తి

సంతత సన్మార్గ ♦ సరణిఁబ్రబోధించు

ప్రాంచదాగమసూక్తి ♦ రాజభక్తి

అనవద్యభువనయా ♦ త్రానందముఘటించు

రమ్యనౌకాయుక్తి ♦ రాజభక్తి

తే. సకలభూమండలికిని బ్ర ♦ శాంతమైన

తేజమిడునద్భుతవ్యక్తి ♦ రాజభక్తి

అఖిలజనులకనంతసౌ ♦ ఖ్యంబునిచ్చు

రాజతామృతభుక్తి శ్రీ ♦ రాజభక్తి.

మూర్ఖపద్ధతి.

క. తెలియనిమనుజుని సుఖముగఁ
దెలుపందగు సుఖతరముగఁ ♦ దెలుపఁగవచ్చుం
దెలిసినవానిం దెలిసియుఁ
దెలియని నరుఁ దెల్ప బ్రహ్మ ♦ దేవునివశమే ?

చ. మకరముఖాంతరస్థమగు
మానికముం బెకలింపవచ్చుఁ బా
యక చలదూర్మికానికర
మైన మహోదధిదాఁటవచ్చు మ
స్తకమునఁ బూవుదండవలె
సర్పమునైన ధరింపవచ్చు మ
చ్చికఘటియింపమూర్ఖజన
చిత్తముఁదెల్ప నసాధ్య మేరికిన్.

తే. తివిరి యిసుమునఁ దైలంబుఁ ♦ దీయవచ్చుఁ
దవిలి మృగతృష్ణలోనీరుఁ ♦ ద్రావవచ్చుఁ
దిరిగికుందేటికొమ్ము సా ♦ ధింపవచ్చుఁ
జేరిమూర్ఖులమనస్సు రం ♦ జింపరాదు.

చ. తెలివియొకింత లేనియెడఁ
దృప్తుఁడనై కరిభంగి సర్వముం
దెలిసితినంచుగర్వితమ
తిన్ విహరించితిఁ దొల్లి యిప్పుడు

నీ తి ము క్తా వ ళి.

జ్ఞాలమతులైన పండితుల
సన్నిధి నించుక బోధశాలినై
తెలియని వాఁడనై మెలఁగి
తిం గతమయ్యె నితాంతగర్వమున్.

వి ద్వ త్ప ద్ధ తి.

చ. సకలకలావిభూషితులు
శబ్దవిదుల్ నయతత్వబోధకుల్
ప్రకటకవీంద్రు లేన్నృపతి
పజ్జను నిర్ధనులై చరింతు రా
వికృతపుజాడ్య మాదొరది
విత్తములేకయ వారు పూజ్యులం
ధకజనదూషితంబులు ఘ
నంబులుగావె యమూల్యరత్నముల్

ఉ. హర్తకుఁగాదుగోచర మ
హర్నిశమున్ సుఖపుష్టిసేయు స
త్కీర్తిఘటించు విద్యయను
దివ్యధనం బఖిలార్థికోటికిన్.
బూర్తిగ నిచ్చినం బెఱుఁగుఁ
బోదు యుగాంతపువేళనైన భూ

భ ర్తలు తద్ధనాధికుల
పట్టున గర్వము మానుటొప్పగున్.

తే. ప్రభులు పండితులగువారి ♦ వలన గర్వ
కలన మానుఁడు, వారు మీ ♦ కలిమి తృణము
లీలఁ బోలింపలేమి; మృ ♦ ణాళగుణము
భూరిమదవారణములకు ♦ వారణంబె !

చ. వనజభవుండు గోపమున
వాహనమైన మరాళభర్తకున్
వనజవనీవిహార కల
నంబు దొలంగఁగఁ జేయుఁగాని గుం
భనమున దుగ్ధజీవన వి
భాగవిధాననిరూఢనైపుణీ
జనితమహాయశోవిభవ
సారము హంసకు మాన్పఁజాలునే.

౯. భూషలుగావు మర్త్యులకు
భూరిమయాంగద తారహారముల్
భూషిత కేశపాశమృదు
పుష్పసుగంధజలాభిషేకముల్
భూషలుగావు పూరుషుని
భూషితుఁజేయు పవిత్రవాణి వా
గ్భూషణమే సుభూషణము

భూషణముల్ నశియించు నన్నియున్.

ఉ. విద్యనిగూఢగుప్తమగు
విత్తము రూపము పూరుషాళికిన్
విద్యయశస్సు భోగకరి
విద్య గురుండు విదేశబంధుఁడున్
విద్యవిశిష్టదైవతము
విద్యకుసాటి ధనంబు లేదిలన్
విద్య నృపాలపూజితము
విద్యనెఱుంగనివాఁడు మర్త్యుఁడే.

చ. క్షమ గవచంబు క్రోధ మది
శత్రువు జ్ఞాతి హుతాశనుండు మి
త్రముదగుమందు దుర్జనులు
దారుణపన్నగముల్ సువిద్యవి
త్త ముచితలజ్జ భూషణ ము
దాత్తకవిత్వము రాజ్య మీక్షమా
ప్రముఖపదార్థముల్ గలుగు
పట్టునఁ దత్కవచాదులేటికిన్.

తే. సత్యసూక్తిఘటించు ధీ ♦ జడిమమాన్చు
గౌరవమొసంగు జనులకుఁ ♦ గలుషమడఁచుఁ
గీర్తి బ్రకటించు జిత్తవి ♦ స్ఫూర్తిఁజేయు
సాధుసంగంబు సకలార్థ ♦ సాధనంబు.

మానశౌర్యపద్ధతి.

తే. ప్రాణిలోకంబుసంసార ♦ పతితమగుట
వసుధపై గిట్టిపుట్టని ♦ వాఁడుగలఁడె
వానిజన్మంబు సఫల మె ♦ వ్వానివలస
వంశమధికోన్నతి వహించి ♦ వన్నె కెక్కు.

తే. కుసుమగుచ్ఛంబునకుఁ బోలెఁ ♦ బొసఁగుశౌర్య
మానవంతునకివి రెండు ♦ మహితగతులు
సకలజనమస్తకప్రదే ♦ శములనైన
వనమునందైన జీర్ణభా ♦ వంబుగనుట.

మ. భువనశ్రేణివహించు శేషుఁడు ఫణా
భోగంబుపై సంతతం
బవలీలన్ భరియించుఁ బృష్ఠమునఁ గూ
ర్మాధీశ్వరుండాతనిన్
ధవళక్రోడవశాత్ముఁ జేయునతనిన్
వారాశి యశ్రాంతిచే
నవురా ! ధీరచరిత్రసంపద లసం
ఖ్యాతప్రభావోన్నతుల్.

తే. అర్కకాంత మచేతనం ♦ బయ్యు సవితృ
పాదములు సోఁకినంతనే ♦ ప్రజ్వరిల్లుఁ
గాన నభిమానవంతుఁడెం ♦ దైన శత్రు
కృతతిరస్కారమెట్లు స ♦ హింపనేర్చు.

అర్థపద్ధతి.

క. ఏనరునకు విత్తముగల
దానరుఁడు కులీనుఁడధికుఁ ♦ డార్యుఁడతండే
ధీనిధి ధన్యుఁడు నేర్పరి
నానాగుణగణము కాంచ ♦ నంబుననిలుచున్.

మ. యతిసంగంబున బాలుఁడాదరముచే
జ్యాభర్త దుర్మంత్రిచే
శ్రుతిహానిన్ ద్విజుఁ డన్వయంబు ఖలుచేఁ
గ్రూరాప్తిచే శీలము
ద్ధతిచే మిత్రత చూపులేమిఁ గృషి మ
ద్యప్రాప్తిచే సిగ్గు దు
ర్మతిచే సంపదలున్ నశించుఁ జెడు న
ర్థంబుల్ ప్రమాదంబునన్.

క. దానము భోగము నాశము
పూనికతో మూఁడుగతులు ♦ భువి ధనమునకున్
దానము భోగము నెఱుఁగని
దీనుని ధనమునకుగతి దృ ♦ తీయమె పొసఁగున్.

తే. ధరణి ధేనువుఁ బిదుకంగఁ ♦ దలఁచితేని
జనులఁబోషింపు మధిప వ ♦ త్సములమాడ్కి
జనులుపోషింపఁబడుచుండ ♦ జగతి కల్ప
లత తెఱంగున సకలఫ ♦ లంబు లొసఁగు.

దుర్జనపద్ధతి

తే. విద్యచే భూషితుండయి • వెలయుచున్నఁ
దొడరివర్జింపనగుఁజుమీ • దుర్జనుండు
చారుమాణిక్యభూషిత • శస్తమస్త
కంబయిన పన్నగము భయం • కరముగాదె.

శా. హ్రీరమ్యుం జడుఁగాఁగ సువ్రతుని మా
యింగా శుచిం దంభిఁగా
శూరున్ నిర్దయుఁగా మునిన్ విమతిఁగా
శ్రోత్రప్రియాలాపు ని
స్సారుంగా బలవంతు గర్వితునిగా
సద్వక్త వాచాలుఁగా
క్రూరుం డెన్ని సుధీగుణంబు దురితా
రూఢంబు జేయుంగదా!

తే. మొదటఁజూచినఁ గడు గొప్ప • పిదపఁ గుఱుచ
యాడిఁ గొంచెము తర్వాత • నధికమగుచుఁ
దనరుదినపూర్వపరభాగ • జనితమయిన
ఛాయపోలికఁ గుజన స • జ్జనులమైత్రి.

తే. కసవుచే, నీటిచే, మోద • కలనచేత
బ్రతుకు మృగ మీన సజ్జన • ప్రకరమునకు
శబర కైవర్త సూచక • జనులు జగతిఁ
గారణము లేనిపగవారు • గారె తలఁప.

సు జ న ప ద్ధ తి

ఉ. ఆపదలందు ధైర్యగుణ
మంచితసంపదలందుఁ దాల్మియున్
భూపసభాంతరాళమునఁ
బుష్కలవాక్చతురత్వ మాజి బా
హాపటు సత్కీర్తియున్ యశమునం
దనురక్తియు విద్యయందు వాం
ఛాపరివృద్ధియున్ బ్రకృతి
సిద్ధగుణంబులు సజ్జనాళికిన్.

చ. కరమున నిత్యదానము ము
ఖంబున సూనృతవాణి యాదలం
గురుచరణాభివాదన ము
కుంఠితవీర్యము దోర్యుగంబునన్
వరహృదయంబునన్ విశద
వర్తన మంచితవిద్య వీనులన్
సురుచిరభూషణంబు లివి
శూరులకున్ సిరిలేనియప్పుడున్.

తే. సంపదలుగల్గుతఱి మహా • జనులహృదయ
మభినవోత్పలకోమలం • బగుచు వెలయు
నాపదలు వొందునపుడు మ • హామహీధ
రాశ్మసంఘాతకర్కశం • బై తనర్చు.

మ. అసమానప్రియనీతివర్తనము ప్రా
ణాంతంబునందున్ మలీ
మస మగ్రాహ్య మదుష్టయాచన మసత్
పక్షత్వార్థనాభావమున్
వ్యసనావాప్తిని ధైర్యముం బుధజనా
త్యంతానుకూలత్వ మీ
యసిధారావ్రతచర్య యెవ్వఁడు మహా
ర్యశ్రేణికిం దెల్పెనో!

ఉ. నీరము తప్తలోహమున
నిల్చి యనామకమై నశించు నా
నీరమె ముత్యమట్లు నళి
నీదళసంస్థితమై తనర్చు నా
నీరమె శుక్తిలోఁబడి మ
ణిత్వముగాంచు సమంచితప్రభం
బౌరుషవృత్తు లిట్లధము
మధ్యము నుత్తముఁ గొల్చువారికిన్.

చ. నతులగుచున్ మహోన్నతిఁ ద
నర్చుచు నన్యగుణోక్తిచే గుణో
న్నతిబ్రకటించుచుం బరజ
నప్రియకార్యసమర్థతన్ సమం
చితనిజకార్యసంగ్రహముఁ

జేయుచు నిష్ఠురవాదులన్ క్షమా
ధృతినిరసించుచుం బరఁగు
ధీరులుపుణ్యులుగారె యేరికిన్.

ప రో ప కా ర ప ద్ధ తి.

సీ. తరువు లతిరసఫలభార • గురుతఁగాంచు
నింగి వ్రేలుచు నమృత మొ • సంగు మేఘుఁ
డుద్ధతులుగారు బుధులు స • మృద్ధిచేత
జగతి నుపకర్తలకు నిది • సహజగుణము.

సీ. అమరుఁ జెవి శాస్త్రమునఁ గుండ • లమునఁగాదు
వలయమున నొప్ప దీవిచే • వెలయుఁ బాణి
యురుదయాఢ్యుల మేను ప • రోపకార
కలన రాణించు గంధంబు • వలనఁగాదు.

తే. ద్యుమణి పద్మాకరము విక̱ • చముగఁ జేయుఁ
గుముదహర్షంబుఁ గావించు • నమృతసూతి
యర్థితుఁడు గాక జలమిచ్చు • నంబుధరుఁడు
సజ్జనులు గారె పరహితా • చరణమతులు.

మ. తమకార్యంబుఁ బరిత్యజించియుఁ బరా
ర్థప్రాపకుల్ సజ్జనుల్
దమకార్యంబుఘటించుచున్ బరహితా
ర్థవ్యాపృతుల్ మధ్యముల్

దమకై యన్యహితార్థఘాతుకజనుల్
దైత్యుల్ వృథాన్యార్థభం
గముగావించెడువార లెవ్వరో యెఱుం
గన్ శక్యమేయేరికిన్.

తే. అఘమువలనమఱల్చు హి • తార్థకలితుఁ
జేయు గోప్యంబు దాఁచుఁ బో • షించుగుణము
విడువఁ డాపన్ను లేవడి • వేళనిచ్చు
మిత్త్రుఁ డీలక్షణంబుల • మెలఁగుచుండు.

ఉ. క్షీరము మున్ను నీటికొస
గెన్ స్వగుణంబులు దన్ను జేరుటన్
క్షీరము దప్తమౌటఁ గని
చిచ్చుఱికెన్ వెతచే జలంబు దు
ర్వారసుహృద్విపత్తిఁగని
వహ్నిఁ జొరంజనె దుగ్ధ మంతలో
నీరముఁగూడి శాంతమగు
నిల్చు మహాత్ములమైత్రి యీగతిన్.

శా. ఆశాసంహరణంబు నోర్మియు మద
త్యాగంబు దుర్దోషవాం
ఛాశూన్యత్వము సత్యమున్ బుధనుతా
చారంబు సత్సేవయున్
వైశద్యంబును శత్రులాలనము మా

న్యప్రీతియుం బ్రశ్రయ
శ్రీశాలిత్వము దీనులందుఁ గృపయుక్
శిష్టాళికిఁ ధర్మముల్.

చ. హృదయవచశ్శరీరముల
నెంతయుఁ బుణ్యసుధాప్రపూర్ణులై
ముదము బహూపకారముల
మూఁడుజగంబులకొన్ ఘటించుచున్
వదలక సాధుసద్గుణుల
వంబులుగొండలు నేసి మెచ్చుచున్
మదిని వికాసయుక్తులగు
మాన్యులుగొందఱు వెల్గు రిద్ధరన్.

ధై ర్య ప ద్ధ తి.

తే. తనిసిరే వేల్పు లుదధి ర • త్నముల చేత
వెఱచిరే ఘోరకాకోల • విషము చేత
విడిచిరే యత్న మమృతంబు • వొడము దనుక
నిశ్చితార్థంబు వదలరు • నిపుణమతులు.

శా. ఆరంభింపరు నీచమానవులు వి
ఘ్నాయాససంత్రస్తులై
యారంభించి పరిత్యజింతు రురువి
ఘ్నాయత్తులై మధ్యముల్

ధీరుల్ విఘ్ననిహన్యమానులగుచున్
ధృత్యున్నతోత్సాహులై
ప్రారబ్ధార్థము లుజ్జగింపరుసుమీ
ప్రజ్ఞానిధుల్ గావునన్.

మ. ఒకచో నేలనుబవ్వళించు, నొకచో
నొప్పారుఁ బూసెజ్జపై
నొకచో శాకములారగించు నొకచో
నుత్కృష్టశాల్యోదనం
బొకచో బొంతధరించు నొక్కొకతఱిన్
యోగ్యాంబరశ్రేణి తె
క్కొకురానీయఁడు కార్యసాధకుఁడు దుః
ఖంబున్ సుఖంబున్ మదిన్.

శా. నీతిప్రౌఢవిహారులైన నిపుణుల్
నిందింపనీ మెచ్చనీ
ఖ్యాతింజెందినసంపదల్ నిలువనీ
గాఢంబుగా సాఁగనీ
ఘాతంబప్పుడ పొందనీ నియతిమై
కానీయుగాంతంబునన్
నీతిశ్లాఘ్యపదంబుదప్పరుగదా
నిత్యంబు ధీరోత్తముల్.

గీ. నియతిచేతఁగదర్థితుం ♦ డయినధైర్య
పరునిధైర్యగుణంబు మా ♦ న్పంగఁదరమె ?

క్రిందు నేయఁగఁబడినట్టి ♦ కృష్ణపథుని
కీలలెందైన మీఁదుగాఁ ♦ గెరలుఁగాదె ?

చ. గురుతరపర్వతాగ్రమున
నుండి దృఢంబగుఱాతిమీఁద స
త్వరముగఁ ద్రెళ్ళి కాయము హ
తంబుగఁ జేయుట మేలు, గాలిమే
పరిదారవాఁతఁ గేలిడుట
బాగు, హుతాశనమధ్య పాతమున్
వరమగుఁ జారుశీలగుణ
వర్జన మర్హముగాదు చూడఁగన్.

చ. అతనికి వార్ధి కుల్యయగు
నగ్ని జలంబగు మేరుశైల మం
చితశిలలీల నుండు మదసింహము
జింక తెఱంగుఁ దాల్చుఁ గో
పిత ఫణి పూలదండయగు
భీష్మవిషంబు సుధారసంబగున్
క్షితిజనసమ్మతంబగు సు
శీలమదెవ్వనియందు శోభిలున్.

తే. ఖండితంబయ్యు భూజంబు ♦ వెండి మొలుచు
క్షీణుఁడయ్యును నభివృద్ధిఁ ♦ జెందు సోముఁ
డివ్విధమున విచారించి ♦ యెదలఁ దెగిన
జనములకుఁ దాపమొందరు ♦ సాధుజనులు.

ఉ. జానుగ భూతికిం దొడవు
సజ్జనభావము శౌర్యలక్ష్మికిన్
మానము నీతి విద్యకు శ
మంబు సుబుద్ధికి విత్తవృద్ధికిన్
దానము దాల్మిశక్తికిని
ధర్మనిరూఢి కదంభవృత్తియుం
బూనికతోడ సర్వగుణ
భూషణ మెన్నఁగ శీలమే సుమీ.

దైవపద్ధతి

క. కందుకముపోలె సుజనుఁడు
గ్రిందంబడి మగుడ మీఁది కెగయుసుమీ
మందుఁడు మృత్పిండమువలెఁ
గ్రిందంబడి యడఁగియుండుఁ గృపణత్వమునన్.

చ. దొసఁగులు వచ్చువేళ గుణ
ధుర్యుల ధైర్యగుణంబు సర్వముం
బసచెడునంచుఁ జూచెదవు
పాపపుదైవమ! యీదురాగ్రహా
వ్యసనము మానుమీను ప్రళ
యంబున పీతనిజక్రమంబులై

పసిపెడవించుకంతయును
సాగరముల్ గులపర్వతంబులున్.

వి ద్య.

గీ. విద్యయొసఁగును వినయంబు • వినయమునను
బడయుఁబాత్రత, పాత్రత • వలన ధనము
ధనమువలనను ధర్మంబు • దానివలన
నైహికాముష్మికసుఖంబు • లందు నరుఁడు.

క. ధనమును విద్యయు వంశం
బును దుర్మతులకు మదంబుఁ • బొనరించును స
జ్జను లైనవారి కడఁకువ
యును వినయము నివియె తెచ్చు • నుర్వీనాథా.

సత్యము—సూనృతము.

చ. నుతజలపూరితంబులగు
నూతులు నూఱిటికంటె సూనృత
వ్రత యొకబావి మేలు మఱి
బావులు నూఱిటికంటె నొక్కస
త్క్రతువది మేలు తత్క్రతు
శతంబునకంటె సుతుండు మేలు త
త్సుతశతకంబుకంటె నొక
సూనృతవాక్యము మేలు సూడఁగన్.

క. వెలయంగ నశ్వమేధం
బులు వేయును నొక్కసత్య ♦ మును నిరుగడలం
దులనిడి తూఁపగ సత్యము
వలనన ములుసూపు గౌర ♦ వంబునపేర్మిన్.

తే. సర్వతీర్థాభిగమనంబు ♦ సర్వవేద
సమధిగమము సత్యంబుతో ♦ సరియుఁగావ
యెఱుఁగ మెల్లధర్మంబుల ♦ కెందుఁబెద్ద
యండ్రు సత్యంబు ధర్మజ్ఞు ♦ లైన మునులు.

క. ధీరమతియుక్తిఁజేసి వి
చారింపఁగ నిక్కువంబు ♦ సర్వజనస్వ
ర్గారోహణసోపానం
బారఁగ సత్యంబచూవె ♦ యతిరమ్యముగన్.

క. సమతయుఁ దమముఁ దితిక్షయు
నమత్సరము హ్రీయు ధృతియు ♦ ననసూయార్య
త్వములు నహింసాదాన
క్షమాత్యాజనమానృతములు ♦ సత్యముమూర్తుల్.

క. సత్యాకృతులగుగుణములు
నిత్యానుష్ఠితసమగ్ర ♦ నిర్మలయోగ
స్థిత్యభిముఖునకు సులభము
లత్యంతసుఖప్రదంబు ♦ లవి కార్యంబుల్.

చ. కుదురు సమస్తధర్మముల
కున్ విను సర్వము యోగమోక్షస
త్ప్రదములు సత్యవాక్యములు
పాపము సత్యముకంటె నెందు లే
దు తలఁప నశ్వమేధములు
దొమ్మిదినూఱులు వెండి నూఱునై
యొదవిన నీడుగావు భర
తోత్తమ! సత్యముతోడ నారయన్.

అనృతదోషము.

ఆ. ధర్మమెఱిఁగి వానిఁ ♦ దా నెందుగా లాభ
లోభపక్షపాత ♦ లోలబుద్ధి
సభల నెవ్వఁడేని ♦ సభ్యుఁడై పలుకువాఁ
డనృతదోషఫలము ♦ ననుభవించు.

క. తనయెఱిఁగిన యర్థంబారుఁ
డనఘా యిది యెట్లు సెప్పు ♦ మని యడిగినఁ జె
ప్పనివాఁడును సత్యము సె
ప్పనివాఁడును ఘోరనరక ♦ పంకమునఁబడున్.

ఆ. సభకువచ్చి ధర్మ ♦ సందేహ మడిగిన
నెఱిఁగిచెప్పకుండి ♦ రేని సభ్యు

లన్నృతదోషఫలము • నం దర్థ మొందుదు
రనిరి ధర్మవేదు • లైనమునులు.

జ్ఞా న ము.

క. జ్ఞానము మదమానంబుల
మానుచు సుజనులకు; నిచ్చు • మఱికొందఱకుఁ;
జ్ఞానికిఁ గామికి విజన
స్థానము ముక్తియునురక్తి • దా నొసఁగుఁగతిఁ.

అ జ్ఞా న ము.

క. రోషము శోకము రాగ
ద్వేషము లభిమానదర్ప • వేగాలస్య
క్లేశము లజ్ఞానమని మ
నీషిజనము సెప్పు మాన • నీయచరిత్రా.

ధ ర్మ ము.

క. చలము సిరి చలము ప్రాణము
చలమరయఁగ జీవనంబు • జవ్వనమతిచం
చలమగు సంసారమునం
దలఁపఁగ నిశ్చలనమొక్క • ధర్మముకాదే.

క. ధర్మజ్ఞులైన పురుషులు
ధర్మవునకు బాధసేయు • ధర్మవునెందుఁ
ధర్మముగా మదిఁ దలఁపరు
ధర్మవు సర్వంబునకు హి • తంబుగవలయున్.

క. తనకులధర్మము విడువక
మనుటపరమధర్మమండ్రు • మాన్యులు చిత్తం
బునఁ గృపగలుగుట ముఖ్యపుఁ
బని సైరణావలయు నఖిల • భావములందున్.

క. ధార్మికులు సలుపునుత్తమ
కర్మముఁ జెడనాడునాస్తి • కజనము వినుమా
దుర్మతుల తెఱఁగుఁగనుఁగొని
ధర్మమునెడఁ బ్రీతివదలఁ • దగదు బుధునకున్.

క. శరణం బని వచ్చిన భీ
కర శత్రుని నయినఁ బ్రీతిఁ • గావఁగవలయుం
గరుణాపరుల తెఱం గిది
యిరువుగ సరిగావు దీని • కేధర్మంబుల్.

ఉ త్త మ గు ణ ము లు.

క. మనమున వేరమి దలఁపమి
యును సక్షమచిత్తుఁడగుట • యును గుణములుగా

కొని దోషంబులు విడుచుట
యను నుత్తముఁడయిన పురుషు • నుత్తమగుణముల్.

శీ ల ము.

క. ఒలసిమనోవాక్కాయం
బుల ద్రోహాభావ మఖిల • భూతములయెడం
గలిమి విను శీలమది మే
లొలయించును దాన నుల్ల • మూన్నమువుత్రా.

క. పరహితము సిగ్గుపాటుం
బొరయక యుండంగ నెదిరి • బోధించుటయున్
నరసముదయంబువొగడెడు
చరితము శీలమున కంగ • సంపద వత్సా.

తే. సత్కులంబునఁబుట్టుట • సకలవేద
ములుఁ బురాణంబులును శాస్త్ర • ములునుజదువు
టయును సద్గతిఁజేయఁ జా • ధములుగావు
శీలసామగ్రిలేని దు • శ్చేష్టితునకు.

క్ష మ.

క. క్షమగలవానికిఁ బృథ్వీ
సమునకు నిత్యంబు విజయ • సంసిద్ధియగున్
క్షమిత్రైనవానిభుజవి
క్రమముగడున్ వెలయు సర్వ • కార్యక్షమమై.

ఆ. క్షమయుతాల్చియుండఁ ◆ జనదెల్లఁబొద్దుఁ దే
జంబ తాల్చియుండఁ ◆ జనదు పతికి
సంతతక్షముండు ◆ సంతతతేజుండు
నగుట దోషమందు ◆ రనఘమతులు.

క. క్షమలేని తపసితపమును
బ్రమత్తుసంపదయు ధర్మ ◆ బాహ్యప్రభురా
జ్యము భిన్నకుంభమునఁ దో
యములట్టుల యధ్రువంబు ◆ లగు నివియెల్లన్.

క. క్షమ మేలగునైన నతి
క్షమ దైన్యముఁదెచ్చునెగురు ◆ గర్వించినఁ గ
య్యముపొడిచి గెలిచి యరిశే
షమునెడ సదయక్షమావి ◆ శదుఁడగు టొప్పున్.

సీ. క్రోధంబు పాపంబు ◆ క్రోధంబు ననచేసి
యగుఁజువ్వో ధర్మకా ◆ మార్థహాని
గడుఁగ్రోధి కర్జంబు ◆ గానండు క్రుద్ధుండు
గురునైన నిందించుఁ ◆ గ్రుద్ధుఁడైన
వాఁ డవధ్యులనైన ◆ వధియించు మఱియాత్మ
ఘాతంబుసేయంగఁ ◆ గడఁగుఁగ్రుద్ధుఁ
డస్మాదృశులకు ధ ◆ ర్మానుబంధులకిట్టి
క్రోధంబు దాల్చుట ◆ గుణమె చెపుమ.

ఆ. మొఱకగలమహాత్ముఁ ◆ డొఱకయన్ జలముల
నార్చుఁగ్రోధమను మ ◆ హానలంబుఁ

గోత్రధవర్జితుండు ♦ గుఱుకొని తేజంబుఁ
దాల్చు దేశకాల ♦ తత్త్వమెఱిఁగి.

మిత్రుఁడు.

క. మిత్రుం డైహికములు నా
ముష్మికములు నైనభద్ర ♦ ములుదలకొలుపున్
మిత్రధనంబులలోనను
మిత్రుఁడ యెక్కుడనుమాట ♦ మెత్తురు ప్రాజ్ఞుల్.

క. ఉత్తమకులజుఁడు సుగుణా
యత్తుఁడు సస్నేహమతియు ♦ సగుమిత్రునకుం
జిత్తమెలర్చు తెఱంగునఁ
బొత్తుమనఁగవలయు శుభముఁ ♦ బొందవలసినన్.

చ. ధనపతితో దరిద్రునకుఁ
దత్త్వవిదుండగు వానితోడ మూ
ర్ఖునకుఁ బ్రశాంతుతోడఁ గడు
గ్రూరునకున్ రణశూరుతోడ భీ
రునకు వరూధితోడ నవ
రూధికి సజ్జనుతోడఁ గష్టదు
ర్జనునకు నెవ్విధంబునను
సఖ్యము దా నొడఁగూడ నేర్చునే.

క. సమశీలవ్రతయుతులకు
సమధనవంతులకు సమసు • చారిత్రులకుం
దమలో సఖ్యమును వివా
హామునఁగుఁగా కగునె రెండు • నసమానులకుఁ.

దు ష్కృ తి.

క. కలుపుపయిఁగలవు వైరయుచు
వెలుపుపయిఁ వెలపుద్రోఁప • విడువనియిడుమం
దొలఁగమిపైఁబురుషుఁడిడుమఁ
దొలఁగమిఁజేద్పడుచు నడచు • దుష్కర్ములఁ.

సు కృ తి.

ఆ. ఉత్సవంబుమీఁద • నుత్సవమందుచు
సుఖముమీఁద సుఖము • సొప్పడంగఁ
బుణ్యపదముమీఁదఁ • బుణ్యపదంబున
కరుగు నరుఁడు సుకృతి • యైన నధిప.

కా పు రు షు లు.

క. పలుమఱు శపథంబులు నం
జలియును నభివాదనమును • సామ్రక్రియ భా
షలు మిథ్యావినయంబులుఁ
గలయవి దుష్టస్వభావ • కాపురుషులకున్.

దుర్వినీతులు.

క. తగునిది తగదని యెదలో
వగవక సాధులకుఁ జేద ♦ వారల కెగ్గుల్
మొగిఁజేయు దుర్వినీతుల
కగు ననిమిత్తాగమంబు ♦ లయినభయంబుల్.

అక్రోధనుఁడు.

క. అనుపమనియమాన్వితులై
యనూనదక్షిణలఁ గ్రతుస ♦ హస్రంబులు సే
సినవారికంటె నక్రో
ధనుఁడు గరంబధికుఁడండ్రు ♦ తత్వవిధిజ్ఞుల్.

క. అలిగిన నలుగక యెగ్గులు
పలికినమఱి విననియట్లు ♦ ప్రతివచనంబుల్
వలుకక బన్నమువడి యెదఁ
దలఁపక యున్నతఁడచూవె ♦ ధర్మజ్ఞుఁడిలన్.

దానము.

క. ఇచ్చునది ధనము పాత్రున
కచ్చుగనొరువేఁడకుండు ♦ నది యభిముఖులై
వచ్చిన యాశార్థుల వృథ
పుచ్చక సేయునది సర్వ ♦ భూతప్రీతిన్.

ద్యూతము.

ఆ. కుటిలమార్గులయిన • కుత్సితకితవుల
తోడఁగడఁగిజూద • మాడఁజనదు
దానఁజేసి యర్థ • ధర్మవివర్జితు
లగుదు రెట్టివారు • జగములోన.

దుర్జనుఁడు.

క. తనకిమ్మగునంతకు దు
ర్జనుఁడిష్టుఁడపోలెనుండి • సర్పముపోలెం
దనకిమ్మగుడును గఱచును
ఘనదారుణకర్మగరళ • ఘనదంష్ట్రలచేన్.
క. తనకపకారముసేసిన
జనుఁడల్పుండనుచు నమ్మి • జడమతివై చే
కొనఁజన దించుకముల్లయి
నను బాదతలముననున్న • నడవఁగనగునే.
క. ధృతిసెడి వేఁడెడువానిని
నతిథిని నభ్యాగతుని భ • యస్థుని శరణా
గతుఁ జంపుటకోడఁబడు దు
ర్మతి కిహాముంబరముఁగలదె • మదిఁబరికింపన్.

దుర్జనసంపద.

క. మదమలిన మనస్కుఁ డగుం
దుదుఁడు నృశంసుఁడనఁబరఁగు ♦ దుర్జనునకు సం
పద లెడలయ్యును నాతని
మొదలిటిసంపదలతో స ♦ మూలంబు చెడున్.

కలిమి.

క. కలిమియ చుట్టలఁజేర్చుం
గలిమియచెలులను ఘటించుఁ ♦ గలిమియ శౌర్యో
జ్జ్వలుఁ డనిపించుం గలిమియ
పలువురు సద్బుద్ధియనఁగఁ ♦ బరఁగంజేయున్.

సత్సంగము.

క. తిలలును నీళ్లును వస్త్రం
బులుఁబుష్పసుగంధవాస ♦ మున సౌరభముం
బొలుపెసఁగదాల్చుఁగావున
నలయక సత్సంగమమున ♦ నగుసద్గుణముల్.

సత్సేవకులు.

ఉ. తాలిమి చేర్చువారలును
ధర్మవిధిజ్ఞులు సత్యవంతులున్
లోలత లేనివారు మద

లోభ నిరర్థక కోపహీనులు
స్త్రీలస మేతులుం బలుక
నేర్చుట కార్యము కాన్పు పెంపుమైఁ
జాలుటఁ గల్గుభృత్యులును
సంపద సేయుదు రాత్మభర్తకున్.

ఆ ర్త్యు లు.

క. శారీరమానసమహా
దారుణదుఃఖములఁ జేసి ♦ తఱచుఁగ శరీరుల్
క్రూరతర బాధఁ బొందుదు
రా రెంటిని జెలుతు రార్త్య ♦ లమలినబుద్ధిన్.

లో భ ము.

క. విను లోభము నజ్ఞానం
బును సద్వృశఫలప్రదములు; ♦ పుట్టును లోభం
బున నజ్ఞానము గావున
జననాయక ! లోభముడుగ ♦ సౌఖ్యములొందున్.

తృ ష్ణ.

క. అది సర్వదోషములకా
స్పద మది దురితప్రకీర్ణాను ♦ బంధంబులకున్

మొదలు నిరంతరదుఃఖ
ప్రదమని మదినెఱిఁగి తృష్ణ ♦ బాతురుసుమతుల్.

పు త్ర ప్రే మ.

ఆ. ఎల్లనెయ్యములకుఁ ♦ దల్లిదండ్రులయందు
సుతులవలనినెయ్య ♦ మతిశయంబు
ధనములెంతగలిగి ♦ నను సుతరహితుల
కెమ్మెయిని మనఃప్రి ♦ యమ్ము లేదు.

మ ద్య పా న ము.

ఆ. మొదలి పెక్కుజన్మ ♦ ములఁబుణ్యకర్మముల్
వరఁగఁజెక్కు సేసి ♦ పడయఁబడిన
యట్టియెఱుక జనుల ♦ కాక్షణమాత్రన
చెఱుచు మద్యసేవ ♦ సేయనగునె ?

స ం ఘ బ ల ము.

తే. బలముగలవానిఁ బలువురు ♦ బలవిహీను
లొక్కటైకూడి నిర్జింతు ♦ రుత్సహించి
మధువుఁగొనసుత్సహించిన ♦ మనుజుఁబట్టి
కుట్టినిర్జించుమధుకర ♦ కులమునట్లు.

కీ ర్తి.

౮. కీర్తిలేని వాని ♦ కిని జీవనంబు ని
రర్థకంబు సూవె ♦ యవని మీఁద
నిత్యమయిన ధనము ♦ నిర్మలకీర్తియ
యట్టి కీర్తివడయు ♦ టరిశమంటె?

౯. ఇలఁ గీర్తి యెంతకాలము
గలిగి ప్రవర్తిల్లునంత ♦ కాలంబును ని
త్యులకారె కీర్తిగల పు
ణ్యులు; కీర్తివిహీనుఁ డొందు ♦ నుం బూజ్యాండే?

అ పా త్ర దా న ము.

౮. పునుకఁ గుక్కతిత్తిఁ ♦ బోసినపాలు నీ
ళ్ళధికనిందఁ బొరయు ♦ నట్లు, దుష్ట
మై యపాత్రవిషయ♦ మగునీఁగి వృథవోవు,
నిచ్చుచోటఁ బాత్ర ♦ మెఱుఁగవలయు.

ప్ర జ్ఞ.

౯. ప్రజ్ఞయ ప్రతిష్ఠ, లాభము
ప్రజ్ఞయు, నాకంబనంగఁ ♦ బ్రజ్ఞయచువ్వో,
ప్రజ్ఞయ కైవల్యంబును
ప్రజ్ఞాసాధ్యములుగాని ♦ పనులుంగలవే.

కామము.

క. శోకశ్రమతృష్ణలకున్
నీకలిమియమూలమగుట ♦ నీకగపడువాఁ
డేకర్తవ్యముగానం
డో కామము! నిన్నుఁదొలఁగి ♦ యుండెదసుఖినై.

క. నీవాసపఱుపధనములు
గావించెదఁబో వినాశ ♦ కములనుడుపఁగా
నీవశమె కాన నీచెడు
పేవగపుండేదు పెనుప ♦ దే దైన్యంబున్.

చ. సులభమొ దుర్లభంబొ యని
చూడనెఱుంగవు గన్నదానిపై
నలముదుకామమా! యిడుము
లందఁగఁజేయుదు నిండుటేమిటం
గలుగదు నీకు, నీతెఱఁగ
గాథరసాతలభంగి, నీవు స
న్మేలమునఁ బోకయుండిననుఁ
బుచ్చెద బచ్చెనరూపుపోకులన్.

తే. ధనముచేటున విసివిన ♦ మనము నిన్ను
నీడవిడిచెనో కామమ! ♦ యేనుశాంతి
దాంతిసత్యక్షమాభూత ♦ దయలఁజెంది
నాఁడ, లోభాదులొందవు ♦ నన్ను నింక.

తే. కామసుఖదివ్యసుఖములు ♦ కాంతుఁడొఱఁగు
మేలిషోడశాంశంబునఁ ♦ బోలలేవు,
గాన కామము ! నినుశత్రు ♦ కరణిఁ జంపి
బ్రహ్మపురమున నుండెద ♦ రాజుఁవోలె.

కీ డు మే ళ్ళు.

క. చనినఁ జను నున్న నుండు
న్మనుజుఁడొకటిసేయఁ జేయు ♦ నరనాయక ! తో
డనతగిలి నీడవోలెను
వినుచేసినకీడుమేలు ♦ విడువవువానిన్.

సు ఖ దుః ఖ ము లు.

క. సమయంబైనను గుసుమఫ
లములెట్టులుదోఁచుఁ దరువు ♦ లందఱితోఁ గ
ర్మములం బొడమున్ సుఖదుః
ఖము లట్టుల, నిష్ప్రయత్న ♦ కలితోద్భాతిన్.
ఆ. బ్రదుకు చేటు పొగడు ♦ వడుట దూఱొందుట
యాఁగి వేఁడుకొనుట ♦ యిట్లు మఱియుఁ
గలుగు సౌఖ్య దుఃఖ ♦ ములు వచ్చునెడనెడ
వాని కింత యేల ♦ వగవ నధిప !

తే. సుమతులు గ్రహింప రెండు వా • క్యములలోన
నిర్వచించెద సుఖదుఃఖ • నియమములను
సర్వమాత్మవశంబులు • సౌఖ్యదములు,
పరవశములన్నియును దుఃఖ • భాజనములు.

ఆ ర్య మా ర్గ ము.

క. తెలిసికొనఁబడయ రారు లా
ర్యుల పోయెడి తెరువులరసి • యును, జదలం బ
క్షులు, నీళ్ళలోన మీనం
బులు పోయెడుత్రోవ లెఱుఁగఁ • బోలునె యధిపా!

క. వినను గాథనిరూపణ
మానసుఁడై యార్యజనుల • మహితవచనముల్
వీనులనినుచుచు ధర్మము
లైనవి సేయంగఁ దప్ప • కగుఁ దత్ఫలముల్.

అధికమతులు—అల్పబుద్ధులు.

ఆ. కార్యగతుల తెఱఁగు • కలరూపు సెప్పిన
నధికమతులుదాని • నాదరింతు
రల్పకార్యబుద్ధు • లగువారలకు నది
విరసకారణంబు • విషముపోలె.

సప్తవ్యసనములు.

తే. వెలఁది జూదంబు పానంబు • వేఁట పలుకు
ప్రల్లదంబును దండంబుఁ • బరుసఁదనము
సొమ్ము నిష్ప్రయోజనముగ • వమ్ము సేఁత
యనెడుసప్తవ్యసనములఁ • జనదు తగుల.

కృతఘ్నత.

చ. ఒకరునిచేతిప్రోపును ద
దున్నతిప్రాపునుగాంచి యెల్లవెం
టకునుగొఱంతలేక పొగ
డందగు సంపదనొంది యట్టిదా
తకుఁ దుదిఁగీడుసేసినకృ
తఘ్నుని పీనుఁగునైన రోఁతపు
ట్టక కబళింపఁ గుక్కలు నొ
డంబడునే ? కురువంశవర్ధనా !

కార్యసిద్ధి.

ఆ. కమియఁ బండకుండఁ • గాయఁగోసినఁ జవి
చేకుఱాదు విత్తు • చేటుఁ గలుగుఁ
బక్వమగుడుఁగోయ • ఫలమిచ్చుఁ జెడదు బీ
జంబు కార్యసిద్ధి • చందమిట్లు.

తే. మాలకరి పుష్పములు గోయు ♦ మాడ్కి, దేఁటి
పువ్వు దేనియఁ గ్రోలెడు ♦ పోల్కి, నెదురు
గందకుండఁగఁ గొనునది ♦ కార్యఫలము
బొగ్గులకుఁ బోలె మొదలంటఁ ♦ బొడువఁ జనదు.

అసహనము.

క. పరులధనమునకు విద్యా
పరిణతికిం దేజమునకు ♦ బలమునకు మనం
బెరియఁగ నసహ్యపడు న
న్నరుఁడు దెవులు లేని వేద ♦ నంబడు నధిపా!

పలుకుఁబడి.

క. మనమునకుఁ బ్రియంబును హిత
మును బథ్యముఁ దథ్యమును న ♦ మోఘము మధురం
బును బరిమితమును నగుపలు
కొనరఁగ బలుకునది ధర్మ ♦ యుతముగ సభలన్.

క. చెలిమియుఁ బగయును దెలివియుఁ
గలకయు ధర్మంబుఁ బాప ♦ గతియును బెంపుం
దులువతనంబును వచ్చును
బలుకుఁబడిన, కాన పొసఁగఁ ♦ బలుకఁగవలయున్.

క. తనువున విఱిఁగిన యలుఁగుల
ననువునఁ బుచ్చంగ వచ్చు ♦ నతినిష్ఠురతన్

మనమున నాటిన మాటలు
వినుమెన్ని యుపాయములను • వెడలునె యధిపా!

నీ తి.

౮. నీతి లేనివాని • నిందింత్రు లోకులు
లేదు నీగి లాతి • లేకయున్నఁ
గాన మానవుండు • పూనిక నయవిద్య
గడన సేయ మొదలఁ • గడఁగవలయు.

౯. నీతిపథంబునన్ బ్రదుక
నేర్చుట యుత్తమభంగి, శౌర్యసం
జాతములైక రంబలరు
సంపదలొందుట మధ్యవృత్తి, య
న్నీతములైన భారవహ
జీవనముల్ దలంపఁ గనిష్ఠముల్,
నీతికి బాహ్యులైనధర
ణీవర మెత్తురె వారినుత్తముల్.

రూ ప ము.

౧ స్వరమె రూపంబు పరభృత • వర్గమునకుఁ
బ్రోత్తడితనంబె రూపంబు • కోమలులకు

విద్యయే రూపము కురూప • వితతికెల్ల
శాంతియేరూప మెప్పుడు • సంయములకు

బాం ధ వు లు.

గీ. అర్థుకే బాంధవులు లోక • మందు నాకు
సత్యమే తల్లి, జ్ఞానమే • జన్మదాత,
ధర్మమే తోఁడఁబుట్టువు • దయయె హితుఁడు,
శాంతియే ధర్మచారిణి క్షమయె కొడుకు.

ఉ ప కృ తి—అ ప కృ తి.

గీ. పలికెద శతాధికగ్రంథ • భావమెల్లఁ
దేటతెల్లంబుగా నొక్క • మాటలోనె
పుడమిని బరోపకృతిసేత • పుణ్యమునకె
పరుల కపకృతిసేత పా • పంబుకొఱకె.

ఐ క మ త్య ము.

చ. కరితురగాదిఘట్టనయు
గాలియు నోంపదె యొంటియున్న యు
త్తరువు ననేకభూరుహా వి
తానము గుంపయిపేర్చి శాఖలం

బోరయునె? యన్నదమ్ములును
బొందిన నేరి కసాధ్యు లట్లుగా
కౌరవయి నిల్చినం గెలని
కెల్లిదమై పతిపోదురెంతయున్.

స్వా ర్థ త్యా గ ము.

క. కారణములేకయును నుప
కారపరత్వమున నెరుల • కార్యంబులకున్
వారని యలజడిఁబడియెదు
వారలచూ యేదుగడయు • వారికి నధిపా.

స త్ప్ర వ ర్త న ము.

క. జనులకు నొడఁబాటగు విధ
మున నడచుచు లోకనింద్య • ములనుడుగుచు మీా
రిన యొకనికలిమికులుకక
మనుజులతోఁ బొందిపొసఁగి • మనుటొప్పునృపా.
తే. తగినవేషంబు దనుఁదాన • పొగడుకొనమి
నొచ్చియును గీడు వలుకమి • యిచ్చవగవ
కునికిఁ దనకెంత నడవక • యున్నఁబథముఁ
దప్పకుండుట నడవడి • కొప్పుసేయు.

స జ్జ ను (డు.

క. తను లోకము గొనియాడఁగ
వినియుబ్బఁడు సజ్జనుండు ♦ వెండియుఁ గడు మే
లొనరించుఁ గీడొకించుక
యును దనదెసఁ దోఁపనీక ♦ యుడుగుచువచ్చున్.

ఉ త్త ముఁ డు.

క. పురుషుండు రెండు దెఱఁగుల
ధర నుత్తముఁడనఁగబరఁగుఁ ♦ దానెయ్యెడలం
బరుషములు వలుకకునికిన్
దురితంబులు వెరయుపనులు ♦ దొఱఁగుటకతన్.

పు ణ్య పు రు షు లు.

తే. చెల్లియుండియు సైరణ ♦ సేయునతఁడుఁ
బేదవడియును నర్థికిఁ ♦ బ్రియముతోడఁ
దనకుఁగలభంగినిచ్చున ♦ తండుఁ బుణ్య
పురుషులని చెప్పి రార్యులు ♦ బుధవరేణ్య.

వ గ పు.

క. వగ బలముదఱుఁగు రూపఱు
వగచిన మతిదప్పుఁ గొవ్రులు ♦ వచ్చుం దూరన్

వగచినలంగినఁ బ్రియమగుఁ
బగతురకును, వగచుటుడుగు • పార్థివముఖ్యా.

పగ.

౧. పగయకలిగెనేని • పామున్న యింటిలో
నున్నయట్లకాక • యూఱడిల్లి
యుండునెట్లు చిత్త • మొకమాటుఁగావున
నలవదధికదీర్ఘ • వైరవృత్తి.

౨. పగయడఁగించుటెంతయు శు
భం బదిలెస్సయడంగునే పగం
బగవగఁగొన్నమాత్రకనక
పల్కకయుండఁగవచ్చునేకదం
దెగ మొదలెత్తిపోవఁ బగ
దీర్పఁగవచ్చిన క్రౌర్యమొందునే
మిగతిఁదలంచినం బగకు
మేలిమి లేదు ధ్రువంబు కేశవా!

సేవాధర్మములు.

౧. ఎఱిఁగెడువారికైనను
గఱపకతక్కరుచిత్రప • కారము శుభముం
గొఱలుహితులట్లగుట నం
దఱకును జెప్పంగవలయుఁ • దగియెడుబుద్ధుల్.

క. తగఁజొచ్చి తనకు నర్హం
బగునెడఁ గూర్చుండి రూప • మవికృతవేషం
బుగ సమయమెఱిఁగి కొలిచిన
జగతీవల్లభున కతఁడు • సమ్మాన్యుఁడగున్.

క. నరనాథుఁగొలిచి యడవడఁ
దిరిగితి నాకేమియనుచుఁ • దేఁకువలేమిన్
మరియాదదప్పి మెలఁగినఁ
బురుషార్థంబునకు హాని • పుట్టకయున్నే.

ఉ. రాజగృహంబుకంటె నభి
రామముగా నిలుగట్టఁగూడ దే
యోజనృపాలుఁడాకృతికి
నొప్పగువేషములాచరించు నే
యోజవిహారముల్ సలుప
నుల్లమునంగదు వేడ్కఁ జేయు నే
యోజవిదగ్ధుఁడై పలుకు
నుద్దులకుం దగు నట్లు సేయఁగన్.

క. పుత్రులు పౌత్రులు భ్రాతలు
మిత్రు లనరు రాజులాజ్ఞ • మిగిలిన చోటన్
శత్రులకాఁ దమయలుకకుఁ
బాత్రము సేయుదురు నిజను • భస్థితిఁ బొంటన్.

క. చనువాని చేయు కార్యం
బునకడ్డముసొచ్చి సేరు • పున మెలఁగుచుఁదా

నను బయిఁ బూసికొనుటఁ దన
మును మొలఁగిన మొలకువకును ✦ ముప్పగుఁ బిదపన్.

౬. రాజునొద్దఁ బలువు ✦ రకు సంకటముగాఁగఁ
దిరుగుపనుల కెంత ✦ తేజమయిన
వానిబుద్ధిగలుగు ✦ వారొల్ల రదిమీఁదఁ
జేటుఁ దెచ్చునెట్లు ✦ సిద్ధమగుట.

౭. ఊరకయుండక పలువుర
తో రవమొసఁగంగఁ బలుకఁ ✦ దొడరుపక మదిం
జేరువఁగలనాగరికులుఁ
దారుఁగలసి పలుకవలయు ✦ ధరణీశుకడన్.

౮. వేఱొక తెఱఁగున నొరులకు
మాఱాడక యునికి లెస్స ✦ మనుజేంద్రుకడం
దీఱమిఁగలచోటులఁ దా
మీఱికడఁగివచ్చిపంపు ✦ మెయికొనవలయున్.

౯. ధరణిపుచక్కఁ గట్టెదురు
దక్క పిఱుందునుగానియట్లుగా
నిరుగేలనం దగంగొలిచి
యేమనునో యెటనూచునొక్కొ యొ
వ్వరిదెస నెవ్వ జేతలఁపు
వచ్చునొ యాతని కంచుఁ జూడ్కి సు
స్థిరముగఁ దన్ముఖంబున న
చేర్చుచునుండుట నీతి కొల్వునన్.

క. నగళులలోపలిమాటలు
దగునే వెలినుగ్గడింపఁ • దన కేర్పడ నెం
దుగడంబుట్టినఁ బతి విన
నగుపనిచెప్పెడిదిగాక • యాతనితోడన్.

క. అంతిపురముచుట్టెత్తికం
బెంతయుఁ గీడంతకంటె • నెగ్గుతదీయో
పాంతచరకుబ్జవామన
కాంతాదులతోడిపొందు • కలిమి భటునకున్.

ఆ. ఉత్తమాసనములు • నుత్కృష్టవాహనం
బులును గరుణఁదమకు • భూమిపాలుఁ
డీక తారయెక్క • నెంతటిమన్నన
గలుగువారికైనఁ • గార్యమగునె?

క. మన్ననకుబ్బక యువమతి
దన్నొందిన గ్రుక్కఁబడక • ధరణీశుకడన్
మున్నున్నయట్లమెలఁగిన
యన్నరునకు శుభములొదవు • నాపద లడఁగున్.

క. జనపతి యెవ్వారినైనను
మనుపఁ జెఱుపఁబూనియునికి • మదిఁదెలియనెఱిం
గెనయేనిఁ దాను వెలిపు
చ్చనె మునుమున్నెట్టిపాల • నుండును దానిన్.

ఉ. ఎండకు వానకోర్చి తన
యిల్లు ప్రవాసపుఁజోటునాఁక యా
కొండునలంగుదున్ నిదుర
కుందఁజేద ప్పెడు దప్పిపుట్టి నెఁ
కొండదన యెట్లొకో యనక
కార్యము ముట్టిన చోట నేలినా
తం డొకఁ జాయనూపినను
దత్పరతం బనిసేయుటొప్పగున్.

క. తానెంతయాప్తుఁడైన మ
హీనాయకుసొమ్ము పాము ♦ నెమ్ములుగా లో
నూనినభయమునఁ బొరయక
మానినఁగా కేలగలుగు ♦ మానము బ్రదుకున్.

ఆ. ఆవులింత తుమ్ము ♦ హాసంబు నిష్ఠీవ
నంబు గుప్తవర్త ♦ నములుగాఁగఁ
జలుపవలయు నృపతి ♦ గొలువున్న యెడల బా
హిరములైనఁ గెలసి ♦ కెగ్గులగుఁ.

క. వైరులదూతలు నెరవగు
వారు నిరాకృతులుఁ బాప ♦ వర్తులుఁ దమకుం
జేరువగా వర్తించుట
నేరమి తుదిఁబోయి చేటు ♦ నిందయు వచ్చున్.

ఆ. వసుమతీశుపాల ♦ వర్తించు నేనుంగు
తోడనైన దోమ ♦ తోడనైన

తనికి విశిష్టవృత్తి దిగఁ
ద్రావి యసాధువసంగనుండు శౌ
చనియతి లేక మృత్యుభయ
సంగతినాతఁడు మానుషుండగున్.

ప్రశ్న.

క. నావిని యతఁడాతనితో
జీవన్మృతుఁ డెట్టివాఁడు • సెప్పుమనుటయున్.

ఉత్తరము.

దేవాతిథిపితృభృత్యాజ
నావళులకునిడక కుడుచు • నతఁడని చెప్పెన్.

ప్రశ్న.

చ. విను మగుడంగ వాఁడుపృథి
వీపతిఁజూచి ధరిత్రికంటె వ్రేఁ
కనయగుదాని నాకసము
కంటెఁ గడుంబొడవైనదాని గా
డ్పునకును నెక్కుడై జవము
బొంపిరివోయెడుదానిఁ బూరికం
టెను దఱచైనదానిని ఘ
టింపఁగఁ జెప్పుము నాకు నావుడున్.

ఉత్తరము.

ఆ. తల్లి వ్రేఁగుస వ్వో • ధరణికంటెను నాక
సంబుకంటెఁ బొడవు • జనకుఁడరయ

గాడ్పుకంటెు మనసు ♦ గడుశీఘ్రగతి తృణో
త్కరముకంటెఁ జింత ♦ గరముతఱచు.

ప్రశ్న.

తే. మొనసినిద్రించియును గన్ను ♦ మూయదెద్ది
పుట్టియునుజేతనత్వంబుఁ ♦ బొరయదెద్ది
యరయరూపుగల్గియు హృద ♦ యంబులేని
దెద్ది, వేగంబుకతమున ♦ నెద్దిపెరుచు.

ఉత్తరము.

తే. అనినఁ గన్నుమూయదుసుప్త ♦ మయ్యుమీను,
పుట్టియును గ్రుడ్డు చేతనం ♦ బొరయకుండు,
హృదయరహితంబురాయాప ♦ మేఱు రయము
కతన వర్తించు, ననిచెప్పెఁ ♦ గొరవుండు.

ప్రశ్న.

క. ఎయ్యది ధర్మమునకుఁ గుదు
రెయ్యది యాశ్రయముకీర్తి ♦ కిమ్మగు మార్గం
బెయ్యది సురలోకమునకు
నెయ్యది సుఖములకు నిక్క ♦ మేర్పడఁజెపుమా.

ఉత్తరము.

క. అమరఁగ దాక్షిణ్యము ధ
ర్మమునకుఁ గుదురండ్రు, కీర్తి ♦ మహిమ నెలవుదా
నము, సత్యము సురపురిమా
ర్గము శీలముసంశ్రయము సు ♦ ఖంబులకెల్లన్.

ఉత్తరము

తే. సర్వజనసమ్మతుండగు ♦ గర్వముడిగి
క్రోధమడఁచి శోకమునకుఁ ♦ గొలుపుగాఁడు
వినవె యర్థాద్యుఁడగులోభ ♦ మొనరవిడిచి
తృష్ణవర్జించి సౌఖ్యంబు ♦ తెరువుఁగాంచు.

ప్రశ్న.

వ. పురుషశబ్దవాచ్యుండెట్టివాఁడు ? సర్వధనియగు వాఁడెవ్వఁడు ?

ఉత్తరము.

క. దివిముట్టి ధరణియంతట
నివిడి మెఱయుచుండు నెవ్వ ♦ ని యశోరవము య
ట్టివిశిష్టచరిత్రుఁడు య
శోవరా ! బురుషుండునాఁబ్ర ♦ కాశతనొందుఁ.

ఆ. ప్రియము నప్రియంబుఁ ♦ బెల్లగుసౌఖ్యదుః
ఖములు భూతభావి ♦ కార్యములును
నెవ్వనికిసమంబు ♦ లివి సర్వధనియనఁ
బరఁగుఁజువ్వె యట్టి ♦ భవ్యుఁడనఘ.

ప్రథమభాగము.
సమాప్తము.